

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Тема: Перспективи та проблеми українського бізнесу на сучасному етапі економічного розвитку

*Спеціальність 051 «Економіка»,
освітня програма 8.051.00.11 «Економіка та бізнес-інновації»*

Завідувач кафедри: _____/Карінцева О.І./

Керівник роботи: _____/Дерев'янка Ю.М./

Виконавець: _____/Жорова Є.М./

*Група: _____
Е.м-11
шифр*

Суми 2022

АНОТАЦІЯ

Структура та обсяг магістерської роботи. Загальний обсяг магістерської роботи становить 54 сторінок, у тому числі 6 таблиць, 8 рисунків, 52 використаних джерел.

Мета роботи. Мета кваліфікаційної роботи полягає в аналізі проблем та перспектив українського бізнесу на сучасному етапі економічного розвитку та запропонувати шляхи для вирішення виявлених проблем.

Відповідно до поставленої мети були вирішені такі *завдання*:

- 1) проаналізувати теоретичні основи поняття «бізнес», його роль в розвитку держави та зарубіжний досвід.
- 2) дослідити стан, основні тенденції сектору підприємництва в Україні;
- 3) визначити основні проблеми та перспективи українського бізнесу.
- 4) запропонувати шляхи для вирішення виявлених проблем українського бізнесу.

Предметом дослідження теоретичні, методологічні та практичні аспекти підприємництва в Україні.

Об'єкт дослідження – Підприємницький сектор економіки України.

Методи дослідження. В ході роботи над дипломним проектом були використані такі загальнонаукові методи: аналіз, синтез, порівняння, спостереження.

Ключові слова: економіка, бізнес, підприємництво, підприємницький сектор, малі підприємства, середні підприємства.

Зміст

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1 Сутність понять «бізнес» та «підприємництво», класифікація підприємств	
1.2 Роль та основні риси мікро-, малого та середнього бізнесу.....	10
1.3 Світовий досвід державної підтримки розвитку мікро-, малого та середнього підприємництва	15
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СЕКТОРУ ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ	27
2.1 Загальна характеристика сектору підприємництва	27
2.2 Державна підтримка мікро-, малого та середнього підприємництва в Україні	32
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	37
3.1 Проблеми в сфері мікро-, малого та середнього бізнесу України та шляхи їх вирішення.....	37
3.2 Перспективи мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні.....	43
ВИСНОВОК.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Актуальність теми даної дипломної роботи визначається цілою низкою взаємопов'язаних між собою, але все ж різних факторів. Першим фактором, що обумовлює високу актуальність даної теми є широкий впливом бізнесу на загальний стан економіки та рівень розвитку країни в цілому, та створенням позитивних передумов, наприклад, до появи та функціонування нових галузей у промисловості.

Згідно даних Урядового порталу Кабінету Міністрів України, малий та середній бізнес відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи близько 64% доданої вартості, 81,5% зайнятих працівників у суб'єктів господарювання та 37% податкових надходжень. [1]

Наступним серед факторів актуальності даної роботи варто відзначити значний вплив бізнесу на економічну безпеку держави, оскільки є стратегічним сегментом економіки, гарантом стабільності в країні та одним із точних показників соціального та економічного розвитку держави.

Третім фактором актуальності даної теми є гостра необхідність реформування бізнес сектору в Україні. В останні роки в Україні вже відбувається процес реформування системи підтримки малого та середнього підприємництва з метою створення сприятливих умов для розвитку сильного та конкурентоспроможного бізнесу. Враховуючи виклики з якими зіткнулася держава в результаті поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, а також військової агресії з боку Росії питання перспектив та викликів бізнесу набувають неабиякої актуальності.

І останнім, але не за важливістю, фактором, що зумовлює актуальність теми даної кваліфікаційної роботи є його місце в Національній економічній стратегії на період до 2030 року. Згідно постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року» дана стратегія є основою під час розроблення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади планів заходів, проектів програмних і стратегічних документів, проектів законів та інших актів законодавства. [2]

Дана Стратегія визначає ефективний розвиток малого та середнього бізнесу як один з головних напрямків діяльності держави на період до 2030, що лише додатково підкреслює необхідність чіткого розуміння проблем та перспектив українського бізнесу, які присутні на сучасному етапі розвитку економіки.

Сучасний стан сектору бізнесу в Україні викликає серйозне занепокоєння, яка зумовлена різким падінням чисельності суб'єктів малого та середнього підприємництва в пандемійний та пост-пандемійний період, формуванням незбалансованої територіальної структури малого та середнього бізнесу в країні, тіневізацією бізнесу, що тягне за собою відповідні загрози національній економічній безпеці.

Метою даної кваліфікаційної роботи є аналіз проблем та перспектив українського бізнесу на сучасному етапі економічного розвитку та запропонувати шляхи для вирішення виявлених проблем.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити наступні *завдання*:

- 1) проаналізувати теоретичні основи поняття «бізнес», його роль в розвитку держави та зарубіжний досвід;
- 2) дослідити стан, основні тенденції сектору підприємництва в Україні;
- 3) визначити основні проблеми та перспективи українського бізнесу.
- 4) запропонувати шляхи для вирішення виявлених проблем українського бізнесу.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти підприємництва в Україні.

Об'єкт дослідження – Підприємницький сектор економіки України.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Сутність понять «бізнес» та «підприємництво», класифікація підприємств

В умовах сучасних трансформаційних процесів вітчизняної економіки, що обумовлені цифровізацією суспільства [21,22,30,31,33,34,39,44,45,47,49], рухом до сталого розвитку та енергетичної незалежності країни [23,24,26,28,35,40,41,43,46,48,50,51,52], особливої актуальності набуває ефективність прийняття бізнес-рішень для окремих підприємств.

Найперше, що необхідно зазначити в даній роботі, це те що в світовій академічній спільноті вже доволі тривалий час ведеться дискусія чи відрізняються поняття «бізнес» і «підприємництво» між собою, чи все ж ці поняття є тотожними за змістом та синонімами. На даний момент, нажаль, відсутня єдина, чітко визначена позиція стосовно цього питання, що наводить автора на думку, що дані поняття все ж таки є поняттями тотожними, хоча і мають між собою певні відмінності [25,27,29,32,36,37,42].

В рамках даної роботи з метою успішної реалізації її мети автор вважає за необхідне використовувати поняття «бізнес» та «підприємництво» як слова-синоніми.

Підприємництво або підприємницька діяльність є особливим видом господарської діяльності людей.

Стаття 3 Господарського кодексу України визначає господарську діяльність як «діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність», а саме поняття «підприємництво» визначається в статті 42 як «самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку». [3]

Поняття «бізнес» має дуже подібний зміст. Бізнес визначається як «справа, заняття, економічна діяльність, спрямована на отримання прибутку».
[4]

Поняття «бізнес» за своєю суттю є скоріше економічною, аніж науковою категорією. Даний термін зазвичай використовується приватними підприємцями для визначення їх роду діяльності. В Україні ці поняття сприймаються як слова-синоніми, хоча і існує розуміння, що поняття «бізнес» є дещо ширшим за змістом, оскільки включає ще й здійснення будь-яких одноразових комерційних угод з метою отримання прибутку.

Основні положення підприємницької діяльності (рис. 1.1). [3,4]

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку

Господарська діяльність - діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Бізнес – справа, заняття, економічна діяльність, спрямована на отримання прибутку

Рисунок 1.1 – Основні поняття/положення підприємницької діяльності

Джерело: узагальнено автором на основі [3,4]

Отже, під поняттям «бізнес» розуміється діяльність, здійснювана приватними особами, підприємствами або організаціями з виробництва, пропонування послуг або купівлі-перепродажу товарів в обмін на інші товари або кошти для взаємної вигоди зацікавлених осіб або компаній, організацій.

До основних ознак підприємництва можна віднести:

- самостійність господарюючих суб'єктів - будь-який підприємець вільний приймати будь-які рішення, безсумнівно, в рамках законодавства;
- економічний інтерес - ключове завдання підприємництва для отримання максимальної вигоди. Переслідуючи свої суто особисті інтереси отримання найвищого доходу, підприємець сприяє досягненню соціального

інтересу;

- економічний ризик і відповідальність - при будь-яких узгоджених розрахунках невизначеність і ризик залишаються.

Елементи підприємницького процесу визначено табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Елементи підприємницького процесу

Визначення та оцінка бізнес-можливостей	Розробка бізнес-плану	Визначення вимог до ресурсів	Управління підприємством
<ul style="list-style-type: none">▪ Постійні бізнес-можливості▪ Ринок реалізації бізнес-можливостей▪ Аналіз конкуренції▪ Значення бізнес-можливостей для ринку і підприємства▪ Ризик і прибуток, які містять бізнес-можливості▪ Узгодження можливості з підприємницькими знаннями, навичками, бажаннями	<p>Розділ I (Вступ) Опис бізнесу Розділ II (Зміст плану)</p> <ol style="list-style-type: none">1. Опис компанії (короткий зміст)2. Галузевий аналіз3. Виробничий план4. маркетинговий план5. Фінансовий план6. Організаційний план7. Оперативний план8. Висновок9. Розрахунок ефективності	<ul style="list-style-type: none">▪ Визначення необхідних ресурсів▪ Визначення наявних ресурсів▪ Визначення необхідних вимог до ресурсів▪ Визначення постачальників необхідних ресурсів▪ Розробка підходу до постачальників	<ul style="list-style-type: none">▪ Розробка стилю управління▪ Впровадження системи контролю▪ Розробка організаційних процедур▪ Регулярний SWOT-аналіз (сильні і слабкі сторони, можливості і загрози, їх оцінка)

Джерело: узагальнено автором на основі [4]

Для успішного формування та функціонування будь-якого бізнесу важливими є певні економічні, соціальні та правові умови.

Економічні умови - перш за все, пропозиція товарів і попит на них; види товарів, які покупці мають всі шанси придбати; кількість грошей, які вони можуть витратити на ці покупки і т.д.

Соціальні умови, перш за все, бажання покупців купувати товари, що відповідають конкретним смакам і перевагам. На різних етапах розвитку

суспільства вони можуть змінюватися і залежати від різного роду моментів. Соціальні умови визначають ставлення індивіда до праці, до умов праці, до роботи, яку належить виконати. Також підприємець зобов'язаний вирішувати соціальні труднощі працівників: охорону здоров'я, збереження робочих місць. Значну роль відіграє навчання і збереження робочих місць. Чималу роль відіграє навчання і перепідготовка кадрів.

Кожен бізнес діє в рамках правового середовища. Перед усім мова йде про законодавство, що регулює підприємницьку діяльність, що створює більш вигідні умови для розвитку підприємництва. Закони повинні гарантувати: прискорену і полегшену функцію відкриття та реєстрації компаній, захисту її від державної бюрократії, вдосконалення податкового законодавства, розвитку спільної підприємницької діяльності України і зарубіжних країн і т.д.

Все різноманіття функціонуючих в Україні підприємств дає можливість класифікувати її за різними ознаками:

- За видом, або метою, підприємницька діяльність може бути виробничою, комерційною, фінансовою, консультативною.
- За формами власності фірми можуть бути приватними, муніципальними, державними, а також належать соціальним об'єднанням (організаціям).
- За кількістю власників підприємницька діяльність може бути особистою і колективною. В особистому підприємстві власність належить одній фізичній особі. Колективному підприємству відповідає майно, яке належить одночасно декільком суб'єктам шляхом визначення часток кожного з них (частка) або без визначення часток (спільна власність). Володіння, користування та розпорядження майном, що перебуває у колективній власності, здійснюється за оголошенням усіх власників.
- До основних організаційно-економічних форм можна віднести

концерни, асоціації, консорціуми, синдикати, картелі, фінансово-промислові групи (ФПГ), холдинги.

- У відповідності до Цивільного кодексу України існують такі організаційно-правові форми підприємств: господарські товариства, виробничі кооперативи, державні та комунальні підприємства. [5]

Проте найголовнішою ознакою класифікації підприємств є їх розмір. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» в статті 2 визначає, що в Україні, за розміром, підприємства класифікуються на мікро-, малі, середні та великі. [6]

Таблиця 1.2 – Класифікація підприємств України за розміром

Категорія підприємства	Критерії оцінки за рік, що передує звітному		
	Балансова вартість активів, євро*	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), євро*	Середня кількість працівників, осіб
Мікропідприємства	До 350 тис.	До 700 тис.	До 10
Малі	До 4 млн	До 8 млн	До 50
Середні	До 20 млн	До 40 млн	До 250
Великі	Понад 20 млн	Понад 40 млн	Понад 250

* Застосовується офіційний курс гривні до іноземної валюти (середній за період), розрахований на підставі курсів НБУ, які встановлювалися для євро протягом відповідного року.

Джерело: узагальнено автором на основі [6]

Дана класифікація застосовується з 1 січня 2018 року.

1.2 Роль та основні риси мікро-, малого та середнього бізнесу

Проблеми та виклики з якими стикаються представники великого бізнесу і представники мікро-, малого та середнього бізнесу відрізняються значною мірою. Саме тому, в даній роботі ми сконцентруємо нашу увагу саме на перспективах та проблемах мікро-, малого та середнього бізнесу.

Останнім часом в світі спостерігається небувалий прогрес в мікро-,

малому і середньому бізнесі, особливо там, де не потрібен значний капітал, великі обсяги обладнання і кооперація багатьох працівників.

Особливо широко малі і середні підприємства представлені в наукомістких видах виробництва, а також в галузях, пов'язаних з виробництвом товарів народного споживання і наданням послуг.

Згідно Статистичного збірника Державної служби статистики за 2021 рік «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» підприємства великого розміру є наймалочисленішою категорією серед усіх підприємств, що функціонують в Україні. [7]:

- Загальна кількість підприємств різних розмірів, що функціонували в Україні в 2021 році дорівнює 1 956 248 од, і лише 610 з них – великі підприємства, тобто 0,03%.
- Якщо поглянути на кількість працевлаштованих осіб, то за даними Державної служби статистики на підприємствах України за 2021 рік було працевлаштовано 8 936,2 тис. осіб, з них лише 1 648,7 тис. осіб працевлаштовано на великих підприємствах, тобто 18,4%.
- Загальний обсяг реалізованої продукції підприємствами України за 2021 рік сягав 14 989 811,9 млн. грн, з них 5 140 366,8 млн. грн – обсяг продукції реалізований великими підприємствами, тобто 34,2%.

Незважаючи на таку розгалужену класифікацію більшість програм розвитку бізнесу спрямовується саме на вирішення проблем мікро-, малих та середніх підприємств.

Це зумовлюється тим, що саме великі фірми мають гігантські економічні, трудові та матеріальні ресурси, найдосвідченіші кадри. Вони можуть проводити масштабні науково-технічні розробки, які визначають найважливіші технологічні зрушення. Дані підприємства є найбільш стабільними і наймалочисленішими.

Ефективне функціонування мікро-, малого та середнього підприємництва визначається рядом їх переваг в порівнянні з великими підприємствами: пристосованість до потреб споживачів і близькість до регіональних ринків; створення продукту невеликими партіями, що не вигідно великим фірмам і т.д.

Ефективний розвиток мікро-, малих та середніх підприємств створює сприятливі умови для оздоровлення економіки країни.

Мікро-, малі та середні підприємства (ММСП) - важливе і складне явище соціально-економічного життя як України так і будь-якої іншої держави світу. Відбувається це буквально в багатьох активних галузях економіки держави. Всі соціальні категорії населення беруть участь в функціонуванні ММСП.

Становлення мікро-, малого і середнього бізнесу в нашій країні вважається стратегічним моментом, який визначає неухильний прогрес економіки, в цілому, і навпаки, скорочення ММСП може зумовити серйозні втрати як економічного, так і соціального характеру. З цих причин підтримка мікро-, малого та середнього бізнесу розглядається урядом України, як підхід, який вирішує дwoяку соціально-економічну задачу.

Розвиток мікро-, малого та середнього підприємництва в суспільному підході - це зайнятість і якість життя населення, забезпечення їх необхідними послугами і товарами, формування середнього класу і демократичних інститутів громадянського суспільства, а також реалізація державних програм.

Економічний ефект від роботи ММСП оцінюється по його внеску у валовий внутрішній продукт, підвищенню властивостей і конкурентоспроможності вироблених товарів і послуг, більш ефективному впровадженню сировини, важливості диверсифікації роботи суб'єктів малого підприємництва, нарощування експортного потенціалу, підняття торгового балансу України з іноземними державами, світовим співтовариством. Більш детально соціально-економічне значення ММСП в економіці представлено на рис. 1.2.

У сучасному світі саме функціонування та якісний розвиток підприємств

малого та середнього бізнесу є історично обґрунтованою та пріоритетною частиною економіки.

Як правило, функціонування підприємств малого бізнесу у низці держав має унікальні особливості, визначені історичним розвитком. Але, крім того, на їх розвиток впливає і сучасна обстановка, пов'язана з політичними, економічними віяннями.

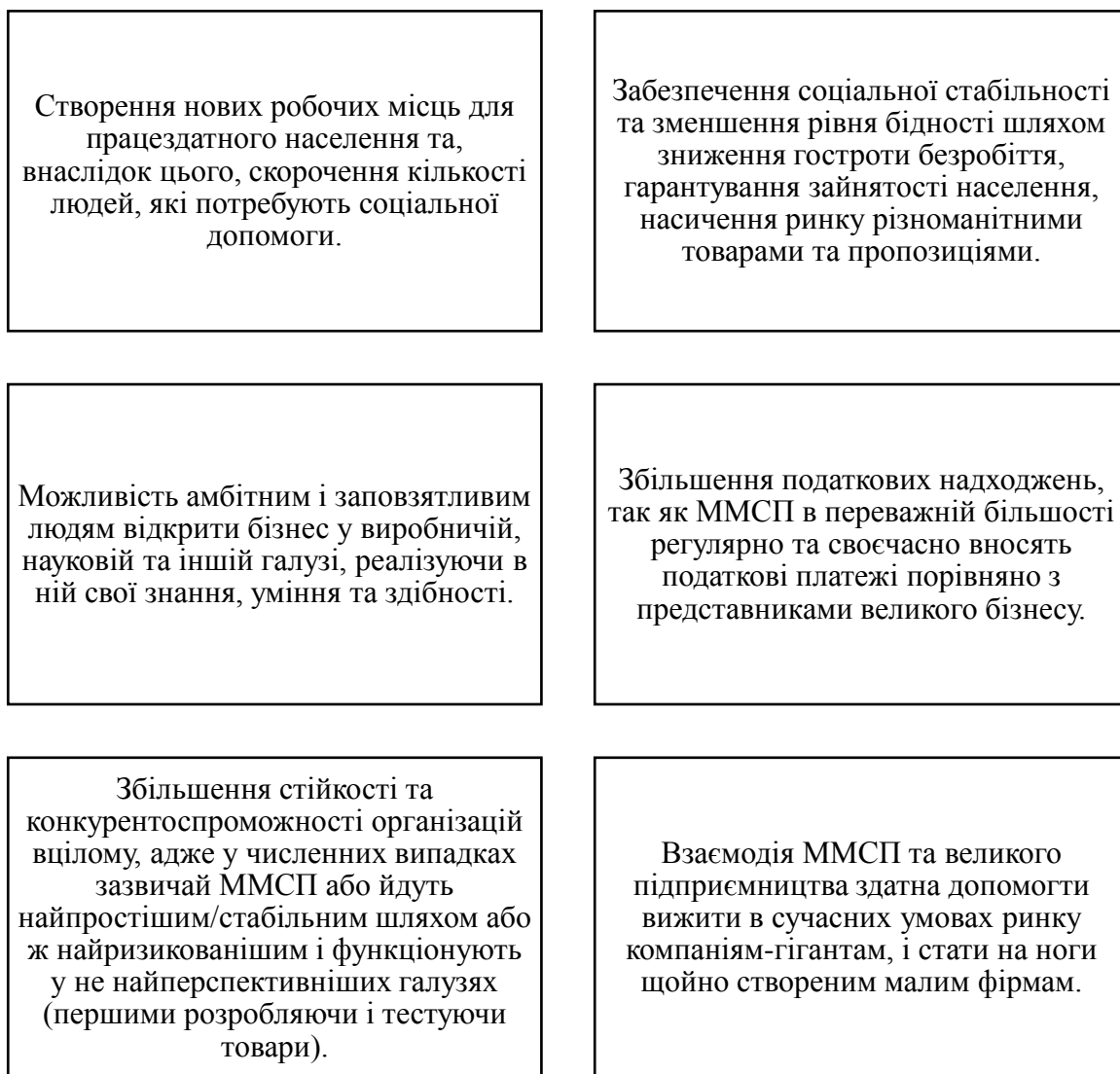

Рисунок 1.2 - Соціально-економічне значення мікро-, малого та середнього підприємництва

Разом з тим, малий та середній бізнес має ряд переваг, які є обґрунтованими передумовами їхньої важливої ролі у розвитку сучасної економіки. Це стійкість та оперативність у прийнятті рішень, сприйнятливість до нововведень, швидка адаптація до зовнішніх впливів, швидкий обіг коштів,

високий рівень спеціалізації виробництва та праці.

Підприємництво створює своєрідні передумови для появи та функціонування бізнесу та, впроваджуючи певні інновації, сприяє появі сильного бізнесу.

Провідні економісти, банкіри та інші дослідники цієї проблематики відзначають, що саме малий та середній бізнес на сучасному етапі розвитку світової економіки стає важливим явищем, а самі підприємці визначають новий тип суб'єкта господарювання.

Малі підприємства, як правило, не вимагають вкладення значних грошових сум, впевнено постачають на ринок товари та надають послуги, вирішують низку соціальних та економічних проблем території свого функціонування. Це все визначає його позитивні сторони.

Головним суб'єктом бізнесу є підприємець, кінцевою метою його діяльності є отримання підприємницького доходу. Суб'єкти малого бізнесу відіграють важливу роль і в ринковому середовищі через працевлаштування та покращення життя населення, забезпечення ринку товарами, а також поповнення бюджетів усіх рівнів.

Відмінною рисою мікро-, малого та середнього бізнесу можна назвати його гнучкість та адаптацію до змінних умов на ринку. ММСП в змозі реагувати на попит, що змінюється, і поточні потреби населення, а також швидко мобілізувати свої можливості і ресурси. Крім того, мікро-, малі та середні бізнеси, як правило, більш економічні.

У ММСП, у порівнянні з великими підприємствами, коротші терміни капітального будівництва, для їх створення потрібен відносно менший стартовий капітал. Оборотність коштів у них у два – два з половиною рази вище, що забезпечує досить високу норму прибутку. Ці підприємства зазвичай краще використовують свій капітал, обладнання і виробничі площі, а також не тримають великих резервів капіталу, захищаючи себе від профіциту. Вони успішно економлять на адміністративно-управлінських витратах завдяки простоті і гнучкості процедури управління. При цьому вони також є як

виробниками, так і споживачами широкого спектру товарів та послуг.

Переваги маневреності та економічності стають особливо важливими, коли підприємство досягає високого рівня спеціалізації. Найбільш життєздатні мікро-, малі та середні підприємства, як правило, вузько спеціалізовані.

1.3 Світовий досвід державної підтримки розвитку мікро-, малого та середнього підприємництва

За даними Світового банку, малі та середні підприємства (МСП) є економічним хребтом практично кожної економіки світу. МСП представляють понад 95% зареєстрованих фірм у всьому світі, забезпечують понад 50% робочих місць і забезпечують понад 35% валового внутрішнього продукту (ВВП) на багатьох ринках, що розвиваються.[8]

Малі підприємства створюють більшість нових робочих місць і допомагають диверсифікувати економічну базу країни. Вони також сприяють інноваціям, допомагають надавати товари та послуги та можуть бути потужною силою для інтеграції жінок та молоді в економічне русло.

Проте, незважаючи на всі ці переваги, малі підприємства залишаються значно недооціненими фінансовими установами. Дослідження показують, що кредитний розрив, з яким стикаються офіційні МСП, становить близько 1 трильйона доларів. Прагнучи подолати цей дефіцит фінансування, Група Світового банку (WBG) працює над наданням підтримки МСП. [8]

Мікро-, малі та середні підприємства (ММСП) у зарубіжних країнах за останні роки пройшли шлях серйозної еволюції, суттєво зросла їхня роль у соціально-економічному розвитку розвинених країн. Вони стали не тільки ключовими суб'єктами, а й генераторами інноваційної діяльності, експортно-орієнтованими структурами, повноцінними учасниками процесу залучення прямих іноземних інвестицій.

Ключовими факторами успіху ММСП у галузі інноваційної діяльності є:

- проведення наукових досліджень;

- застосування інновацій у виробничому процесі;
- розробка нових товарів та послуг;
- високий рівень оволодіння прогресивними технологіями; використання ноу-хау у сфері менеджменту;
- швидке реагування на зміну вимог довкілля;
- високий рівень використання виробничих потужностей;
- доступ до кваліфікованої робочої сили;
- висока продуктивність праці;
- різноманітність видів продукції та привабливий дизайн упаковки;
- рівень розвитку інформаційних систем;
- наявність патентів.

У сучасному світі мікро-, малий та середній виконує низку найважливіших соціальних та економічних функцій: сприяє зростанню зайнятості населення та зниженню рівня безробіття, розвиває конкуренцію, прискорює процеси впровадження інновацій, підвищує доходи населення, зміцнює стабільність у суспільстві та дає можливість національним економікам успішно розвиватися.

Болонською хартією про заходи щодо підтримки малого та середнього підприємництва (МСП) від 2000 р. малий бізнес визнаний важливою складовою світової економіки та її структури, що збільшує її адаптивність та гнучкість, зміцнює її стабільність за рахунок використання нової робочої сили. [9]

Слід зазначити, більшість працевлаштованого населення розвинених країн працюють в до мікро-, малих або середніх підприємствах, що наочно показано на рис. 1.3.

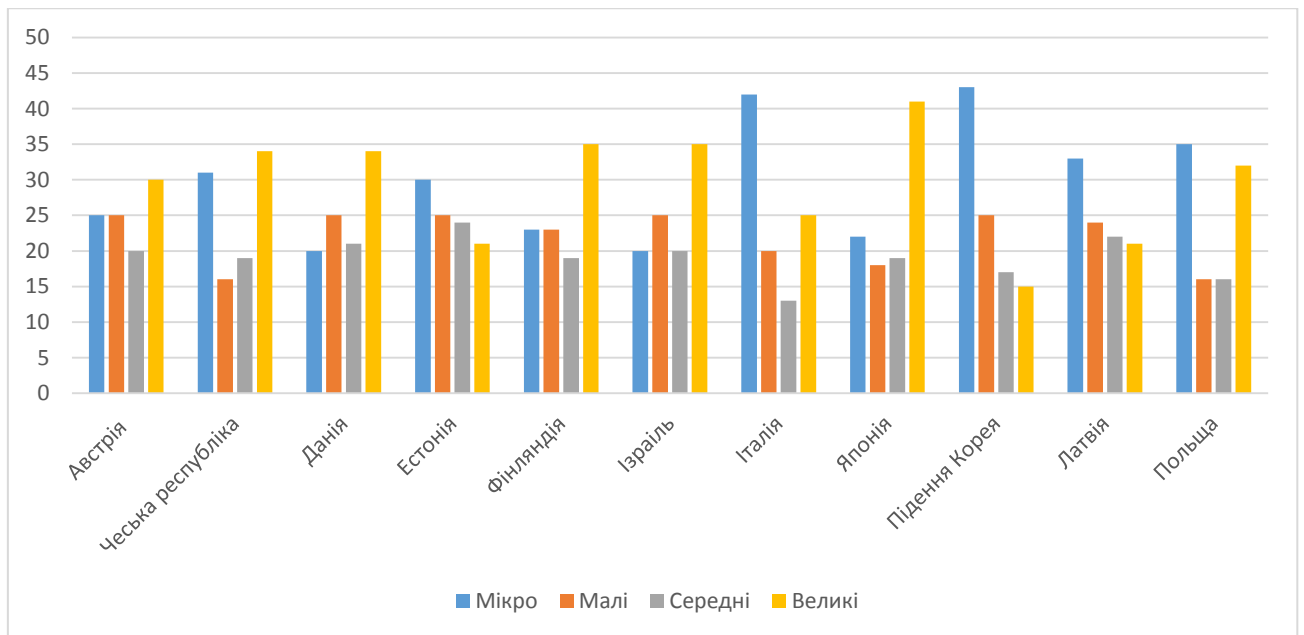

Рис. 1.3 – Розмір підприємницького сектору різних країн світу за показником працевлаштування в 2021 р., %

Джерело: сформовано автором на основі [10]

Переваги малого бізнесу, що дозволяють малим підприємствам займати провідну роль економіці розвинених країн:

- орієнтація на поглиблення спеціалізації та малі ніші світових ринків;
- працюють у тих сферах, які для великих компаній є ризиковими, де відсутня жорстка конкуренція та є можливість використання проривних результатів досліджень та розробок у прикордонних сферах науки;
- у малих підприємств більше можливостей щодо налагодження прямих контактів із споживачем;
- можуть поєднати всі етапи процесу генерування та впровадження інновацій під керівництвом однієї особи;
- характерна вузька предметна спеціалізація виробництва, що дозволяє концентруватися на завершальних етапах досліджень і розробок, а також на перших етапах комерціалізації продукції;
- малі підприємства відрізняє невисока капіталомісткість виробництва, у той час як великий бізнес відрізняється більшою

часткою консерватизму та повільнішим реагуванням на появу нових потреб ринку.

Однак, малі підприємства обмежені ресурсами і потребують допомоги як на етапі виходу на ринок, так і при здійсненні інноваційної діяльності.

Серед програм допомоги підприємствам малого бізнесу за кордоном найбільш поширені такі програми:

- бізнес-інкубатори, що є спеціальним видом інфраструктури, що забезпечує підтримку підприємствам малого та середнього бізнесу поряд з бізнес-центрами, фондами, навчальними закладами та ін. структурами. Ініціатива створення бізнес-інкубаторів ініціюється державою з метою стимулювання підприємницької активності. Бізнес-інкубатори мають на меті прискорення створення малих підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності, підвищення інноваційної активності, спрощення доступу до ресурсів, у тому числі фінансових, поширення передового досвіду тощо;
- кластери, що виконують функції точок зростання, розвитку інноваційної активності та сприяють просуванню продукції на світовий ринок. Незважаючи на те, що кластери створюються безпосередньо самим ринком, уряди країн приділяють їм особливу увагу.

Загалом, допомога малому підприємництву надається за двома великими напрямками: фінансово-технологічним та інформаційно-консультаційним.

У зарубіжних країнах для залучення фінансових ресурсів широко використовується венчурне фінансування. Джерелами формування венчурного капіталу є кошти приватних інвесторів, страхових компаній, пенсійних фондів та ін. У європейських венчурних компаніях висока частка капіталу належить банкам. Венчурні компанії інвестують у бізнес, як правило, на посівний (seed stage) чи ранній (early stage) стадіях розвитку.

Для підтримки малого та середнього підприємництва та стимулювання його інноваційної активності, у зарубіжних країнах застосовуються

різноманітні програми технологічної, інформаційної та фінансової підтримки. Фінансова підтримка може виражатися як прямим фінансуванням у вигляді позик та субсидій суб'єктів малого підприємництва, так і цільових дотацій на дослідження та розробки, а також спрощення оподаткування, пільгового оподаткування, зниження чи скасування державних мит.

Наприклад у 2021 році, через значне погіршення стану економіки більшість країн світу впроваджували програми підтримки малого та середнього бізнесу. Розглянемо деякі з них: [10]

1) Австрія.

Основні заходи для підтримки ліквідності малих і середніх підприємств і підприємців включали:

- 10 мільярдів євро відстрочок сплати податку на доходи фізичних осіб і компаній;
- 5,4 млрд євро кредитних гарантій для МСП (від 80% до 100%);
- 2 мільярди євро від Федерального фонду допомоги мікропідприємцям і фрілансерам для покриття витрат на життя за рахунок грантів;
- 12 мільярдів євро в рамках програми Corona Worktime Reduction для скорочення робочого часу та оплати.
- Заходи на рівні муніципалітетів що доповнили державну підтримку.

Також реалізовано ряд структурних заходів:

- План відновлення та стійкості Австрії на 2020-26 рр. із пакетом заходів, пов'язаних із переходом на зелені та цифрові технології, зосередженим на цифровізації малого та середнього бізнесу та розумному, стійкому та інклюзивному зростанні.
- Інвестиційний бонус у розмірі 5 мільярдів євро за корпоративні інвестиції в екологізацію, цифровізацію та науки про здоров'я та життя.
- Програма AplusV для підтримки технологічних стартапів з високим потенціалом зростання.

- Для підтримки цифровізації МСП: SME.DIGITAL, що надає консалтингові послуги та гранти на суму до 30% інвестиційних витрат; ініціатива SME.ECommerce, яка підтримує онлайн-торгівлю МСП через гранти (до 20% витрат), а також кваліфікаційний наступ для розвитку компетенцій у компаніях і підтримки передачі знань і співпраці між наукою та промисловістю.

З 2019 року австрійська національна політика МСП викладена в щорічному звіті «KMU im Fokus» (Звіт про становище та розвиток малих і середніх підприємств в Австрії), автором якого є Федеральне міністерство цифрових і економічних питань. Звіт замінює попередній Mittelstandsbericht і є щороку обговорюється в парламенті, тобто він також виконує функцію моніторингу, зокрема щодо впровадження нової структури та методології Стратегії МСП ЄС.

Загалом програмний документ містить майже 40 ініціатив, здебільшого зосереджених на заходах пом'якшення економічні наслідки COVID-19, а також широкі заходи стимулювання економіки, а також адресні щодо підприємництва, доступу МСП до фінансування, навичок та інновацій. Пріоритетні напрями політики МСП в Австрії серед інших — цифровізація МСП, «навчання та навички» та «розумне регулювання».

2) Чеська республіка.

Основні заходи для підтримки ліквідності малих і середніх підприємств і підприємців включали:

- 5 мільярдів чеських крон кредитної програми COVID-19 для малих і середніх підприємств у формі пільгових позик з нульовою відсотковою ставкою та компенсаційний бонус у розмірі 1,2 мільярда євро за періоди, коли малим і середнім підприємствам було повністю або частково заборонено ведення бізнесу.

Також реалізовано структурні заходи:

- 200 мільйонів чеських крон для Чеської програми Rise Up для підтримки інноваційних компаній, включаючи стартапи.

- Технологічна програма COVID-19 на суму 300 мільйонів чеських крон для підтримки МСП у придбанні нового технологічного обладнання та засобів, які безпосередньо пов'язані з боротьбою з поширенням вірусу.
- Національний план відновлення, який зосереджується на 6 аспектах: і) цифрова трансформація, ii) фізична інфраструктура та зелений перехід, iii) освіта та ринок праці, iv) інституції, регулювання та підтримка бізнесу у відповідь на COVID-19, v) дослідження, розробки та інновації та vi) здоров'я та стійкість населення. Особливу увагу приділено цифровізації МСП, підтримці інноваційних стартапів та альтернативному фінансуванню.

Політика МСП у Чеській Республіці визначена як частина конкретних стратегій МСП. Чеська національна політика МСП викладена в «Стратегії підтримки МСП 2021-27», яка спрямована на підтримку продуктивності та конкурентоспроможності чеських малих і середніх підприємств, а також їх інновації та інтернаціоналізацію. Стратегію розроблено Міністерством промисловості та торгівлі у співпраці з іншими міністерствами, регіональним та місцевими органами влади.

Стратегія підтримки малого та середнього бізнесу в Чехії також є планом реалізації Закону ЄС «Про малий бізнес та згуртованість фінансування».

3) Данія.

Основні заходи підтримки ліквідності МСП та підприємців включають:

- 38 мільярдів датських крон на національні схеми підтримки для забезпечення заробітної плати та компенсації постійних витрат підприємствам, а також цільової підтримки для самозайнятих осіб і фрілансерів;
- Кредитні механізми через відстрочення сплати ПДВ і податку на прибуток (5,4 млрд. євро призначено для МСП);
- Гарантії за кредитами (70% кредитів) малим і середнім підприємствам, які зазнали падіння прибутку більш ніж на 30%.

Також реалізовано структурні заходи:

- Гарантія ліквідності в розмірі 1,25 мільярда датських крон у вигляді нових кредитів МСП, які здійснюють експортну діяльність, а також додаткові кошти для Датського експортного кредитного фонду (ЕКФ) для розширення доступу МСП до експортних кредитів.
- План відновлення та стійкості Данії із заходами для підтримки малих і середніх підприємств у подоланні перешкод для інвестування та використання нових і передових технологій та рішень електронної комерції, а також для сприяння підключенню за допомогою високошвидкісного доступу до Інтернету в сільській місцевості.

Політика щодо малого та середнього бізнесу в Данії визначена як частина ширших стратегій і політичних рамок.

«Заява про сприяння бізнесу» (2021) представляє огляд державних ініціатив щодо сприяння бізнесу, включно з «зеленим» переходом, інноваціями та підприємництвом, некомерційними та культурними підприємствами, глобальним маркетингом та міжнародними рамками та інструментами партнерства.

Для регіональних і місцевих ініціатив було створено Датську раду з розвитку бізнесу. Його «Стратегія сприяння бізнесу на 2020-23 роки» спрямована на МСП і зосереджена на «зеленому» переході, циркулярній економіці, інноваціях, підприємстві, цифровізації та автоматизації, інтернаціоналізації, роботі та соціальній інтеграції.

4) Фінляндія.

Основні заходи підтримки ліквідності МСП та підприємців включали:

- Пакет стимулів на 10 мільярдів євро, з яких 50 мільйонів євро призначено для МСП у секторі послуг; і 150 мільйонів євро для підприємств у творчому секторі, туризмі та ланцюгах поставок.
- 350 млн євро Ініціатива МСП у Фінляндії для фінансування малого бізнесу на пільгових умовах.

Здійснено подальшу структурну підтримку:

- Програма сталого зростання Фінляндії, включаючи Програму прискорення зростання для малого бізнесу та Програму сприяння низьковуглецевій, циркулярній економіці та цифровій трансформації (орієнтована на експорт бізнес-компанії, особливо МСП).
- Регіональні плани відновлення вартістю 100 мільйонів євро для допомоги в реформуванні економічної структури, сприяння цифровізації та створенню сталого та нейтрального суспільства. 53 мільйони євро спрямовано на розвиток МСП.
- Дорожня карта національного центру цифрових інновацій, довгострокова стратегія надання МСП технічної підтримки та надання їм можливості оновлювати бізнес і розвивати перспективи зростання.

Як бачимо, державна підтримка малого та середнього бізнесу в країнах світу має широкий і різноплановий характер. Полегшення доступу бізнесу до капіталу – це основна мета держпідтримки. Внаслідок чого малі та середні підприємства складають основу економіки країни.

У Великій Британії створено Службу малого бізнесу, яка надає інформаційну, консультаційну, фінансову, технічну та правову підтримку малим підприємствам, які здійснюють інноваційну діяльність на основі грантів у розмірі 10 тис. фунтів стерлінгів. А також малим підприємствам виділяються субсидії та пільгові кредити.

Пріоритетами підтримки малого та середнього підприємництва в Англії є допомога стартап фірмам, полегшення доступу до ресурсів фінансування, вдосконалення підходів до управління компанією, розвиток ринку трудових ресурсів, вдосконалення процесів виробництва, підтримка інноваційних технологій для розробки нових продуктів та послуг та розвиток експортних здібностей малих підприємств.

Політика МСП в Німеччині визначена як частина конкретних стратегій МСП.

«Оцінка малих і середніх підприємств – посилення можливостей – зменшення тягаря: німецька стратегія малих і середніх підприємств» (2019) підтримує МСП у подоланні економічних викликів у мінливому світі, а також у збереженні та зміцненні своїх позицій перед лицем національної та міжнародної конкуренції. Дана Стратегія наголошує на посиленні стійкості, а також на довгостроковій конкурентоспроможності.

У Німеччині при Федеральному міністерстві економіки та енергетики працює Консультативна рада з питань МСП, до складу якої входять незалежні експерти. Рада зосереджена на поточній ситуації та майбутніх економічних перспективах, з якими стикаються МСП, а також професійних послугах. Правління консультує федерального міністра щодо можливого впливу структурних змін на МСП. Крім того, аналізується вплив внутрішньої економічної політики на МСП.

Загальним напрямом політики Європейського Союзу стало максимальне стимулювання підприємств. Перші кроки – усунення адміністративних перешкод.

На даний час в країнах ЄС державна допомога полягає в реалізації довгострокових програм, спрямованих на включення малого бізнесу у вирішення таких проблем, як удосконалення адміністративної та нормативної бази, умов фінансового та податкового середовища, надання освітніх та консалтингових послуг та розширення партнерства, збільшення здатності вести конкурентну боротьбу та доступу до досліджень, інновацій, розробок тощо.

Держави країн ЄС розвивають підприємництво через освіту. У ВНЗ Німеччини, Іспанії та Австрії, Данії засновані особливі кафедри, де студенти вивчають, як організувати бізнес та керувати ним.

Наступний напрямок підтримки - впровадження сервісів електронної комерції та інформаційна підтримка підприємств сучасного рівня. Державні організації підтримують інтернет-послуги, зокрема, дають можливість

публікувати безкоштовно свої пропозиції на сайтах оптових постачальників, організують консультації початківцям і т.д.

Таким чином, у країнах ЄС також є різні варіанти державної підтримки малому та середньому бізнесу: з боку податкового тягаря, освіти, спрощення відкриття фірм. Такі методи підтримки вже застосовуються в Україні.

У Японії працюють чотири центри політики стимулювання малих підприємств: уряд, місцева влада, великий бізнес та незалежні об'єднання малих фірм. Особливістю японського досвіду є надання на наукові програми безповоротної фінансової допомоги (субсидії).

У Південній Кореї для підтримки та розвитку малого підприємництва є 8 програм технічної підтримки та 35 програм фінансової підтримки.

У Китаї широке поширення як інструмент допомоги малому бізнесу отримали технопарки. Сьогодні у них зайнято понад 16 тис. компаній. Слід також зазначити, що з 2012 року Китай міцно посідає другу позицію після США у рейтингу країн щодо витрат на інноваційну діяльність.

Так, зарубіжна практика підтримки малих та середніх підприємств базується не тільки на тому, щоб на пільговій основі надавати малим та середнім фірмам потрібні для їх розвитку фінансові ресурси та забезпечувати невеликий бізнес, а на організації сприятливого клімату в державі, що дає можливість малому підприємству не тільки виживати, а й вдало розвиватися.

Аналізуючи досвід розвинених країн можна виділити такі основні форми підтримки:

1. Заходи щодо оподаткування, які передбачають поступове зниження граничних податкових ставок і зниження прогресивності оподаткування;
2. Спільна участь у капіталі інвестиційних підприємств та забезпечення гарантій вироблених ними цінних паперів;
3. Венчурне фінансування.
4. Консультаційна допомога стартап фірмам;
5. Полегшення доступу до ресурсів фінансування, забезпечення фірм капіталом;

6. Заходи щодо вдосконалення підходів до управління, пошуку експертів та формування ринку праці;

7. Удосконалення процесів виробництва та збільшення їх ефективності (особливі програми, що передбачають надання грантів та позик);

8. Програми з надання фіндопомоги для розвитку партнерства у сфері інновацій;

9. Кредитно-фінансова підтримка нових підприємств;

Особливостями механізму підтримки малого підприємництва у проаналізованих зарубіжних державах є:

1. Переважання непрямих методів підтримки;

2. Надання держдопомоги лише на конкурсній, поворотній та платній базі за виключенням періодів економічних потрясінь таких як економічний спад при COVID_19;

3. Ефективно діюча система національного гарантування позик;

4. Створення мережі спеціальних банків, які обслуговують мале та середнє підприємництво;

5. Фінансове стимулювання, орієнтоване на інноваційну діяльність малих фірм;

6. Стимулююча система оподаткування та особливий порядок розрахунку амортизації;

7. Створення умов для рівного доступу до інформаційно-консультаційних послуг.

.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СЕКТОРУ ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ

2.1 Загальна характеристика сектору підприємництва

Згідно Збірника статистики підприємництва в Україні за 2018 рік розробленого за підтримки ініціативи EU4Business та OECD, «переважна більшість українських компаній в секторі підприємництва – це малі та середні підприємства (МСП), подібно до більшості країн по всьому світі». [11]

У 2021 році підприємства з кількістю найманих працівників менше 250 осіб (мікро- та малі підприємства) становили понад 99% всіх підприємств в економіці підприємництва (більш детальні дані представлені в табл. 2.1).

Відбулося також незначне скорочення кількості підприємств по кожній з категорія у 2021 році порівняно з 2020.

Таблиця 2.1 - Кількість діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва в Україні за період 2019-2021 років, од.

Суб'єкт підприємництва	Кількість діючих суб'єктів, од.			Відсоток від загальної кількості діючих суб'єктів, %		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Великі	518	512	610	0,027	0,026	0,031
Середні	18129	17946	17811	0,9	0,909	0,910
Малі (включаючи мікро-)	1922978	1955119	1937827	99,0	99,06	99,058
Мікро-	1864013	1898902	1880858	96,0	97,8	96,9
Всього	1941625	1973577	1956248	100	100	100

Джерело: сформовано автором на основі [7]

96% українських підприємств у секторі бізнесу – це мікро-підприємства, тобто підприємства, що наймають менше десяти робітників. На додаток, 83% підприємств бізнес сектору – це індивідуальні підприємства (ФОПи).[7]

На частку мікро-, малих та середніх підприємств перепадає також і найбільша частина працевлаштованого населення, а саме 82% всіх працевлаштованих в Україні – працівники мікро-, малих та середніх

підприємств, де 48% - мікро- та малі підприємства, 34% - працівники середніх підприємств, і лише 18% - працівники великих підприємств.

Таблиця 2.2 – Кількість зайнятих працівників на підприємствах великого, середнього, малого та мікропідприємництва в Україні за період 2019-2021 років, тис. осіб

Суб'єкт підприємництва	Кількість зайнятих працівників, тис. осіб			Відсоток від загальної кількості зайнятих працівників, %		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Великі	1608,3	1574,6	1648,7	17,83	17,62	18,45
Середні	3089,7	3123,2	2999,8	34,26	34,96	33,56
Малі (включаючи мікро-)	4319,8	4234,1	4287,7	47,90	47,40	47,98
Мікро-	3169,0	3099,5	3127,4	35,14	34,70	34,99
Всього	9017,8	8931,9	8936,2	100	100	100

Джерело: сформовано автором на основі [7]

Відсоток зайнятих працівників на підприємствах великого, середнього, малого та мікропідприємництва в Україні за період 2019-2021 графічно зображено на рис. 2.1.

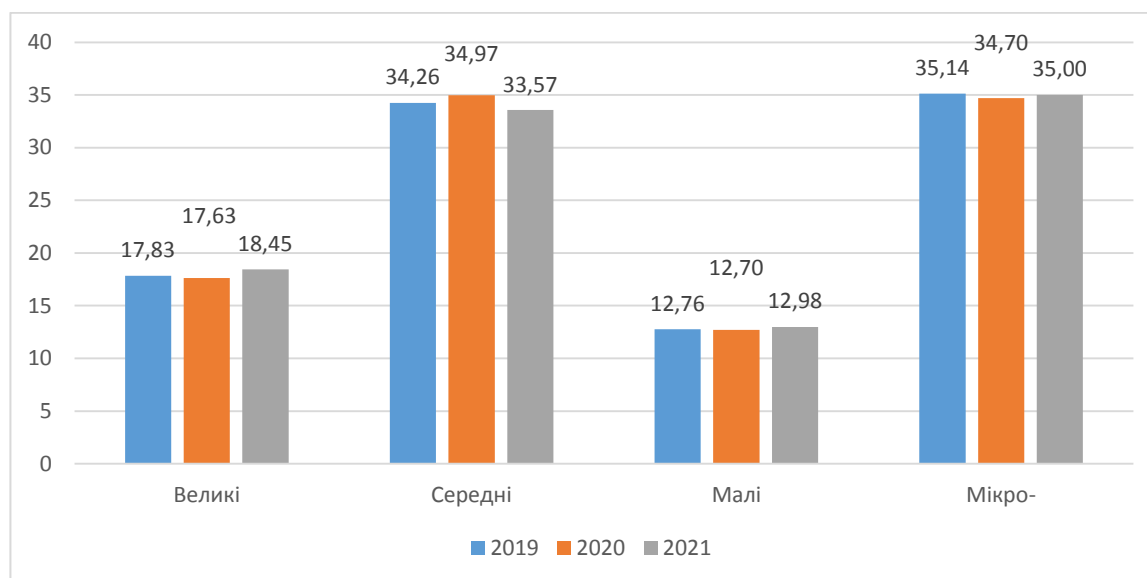

Рисунок 2.1 - Відсоток зайнятих працівників на підприємствах великого, середнього, малого та мікропідприємництва в Україні за період 2019-2021 років, тис. осіб

Джерело: сформовано автором на основі [7]

На частку мікро-, малих та середніх підприємств перепадає також і найбільша частина працевлаштованого населення, а саме 82% всіх працевлаштованих в Україні – працівники мікро-, малих та середніх підприємств, де 48% - мікро- та малі підприємства, 34% - працівники середніх підприємств, і лише 18% - працівники великих підприємств.

На долю мікро-, малих та середніх підприємств в 2021 році припадало 65% загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг), з них 11% - мікропідприємства, 15% - малі підприємства, 39% - середні підприємства. Великі підприємства реалізували 34% від загального обсягу реалізованої продукції. Детальні дані представлено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Обсяг реалізованої продукції великими, середніми, малими та макро-підприємствами в 2019-2021 роках, млн. грн.

Суб'єкт підприємництва	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)			Відсоток від загального обсягу реалізованої продукції, %		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Великі	3631415,3	3626388,0	5140366,8	34,51	32,78	34,29
Середні	4194484,1	4384676,2	5931850,7	39,86	39,64	39,57
Малі (включаючи мікро-)	2698213,4	3051232,9	3917594,4	25,64	27,58	26,14
Мікро-	665725,8	1430559,7	1652040,7	6,326	12,93	11,02
Всього	10524112,8	11062297,1	14989811,9	100	100	100

Джерело: розроблено автором на основі [7]

Можемо також спостерігати скорочення обсягів реалізованої продукції по мікро-, малим та середнім підприємствам в 2021 році порівняно з 2020, в той час як обсяг реалізованої великими підприємствами продукції в 2021 році порівняно з 2020 роком – зріс.

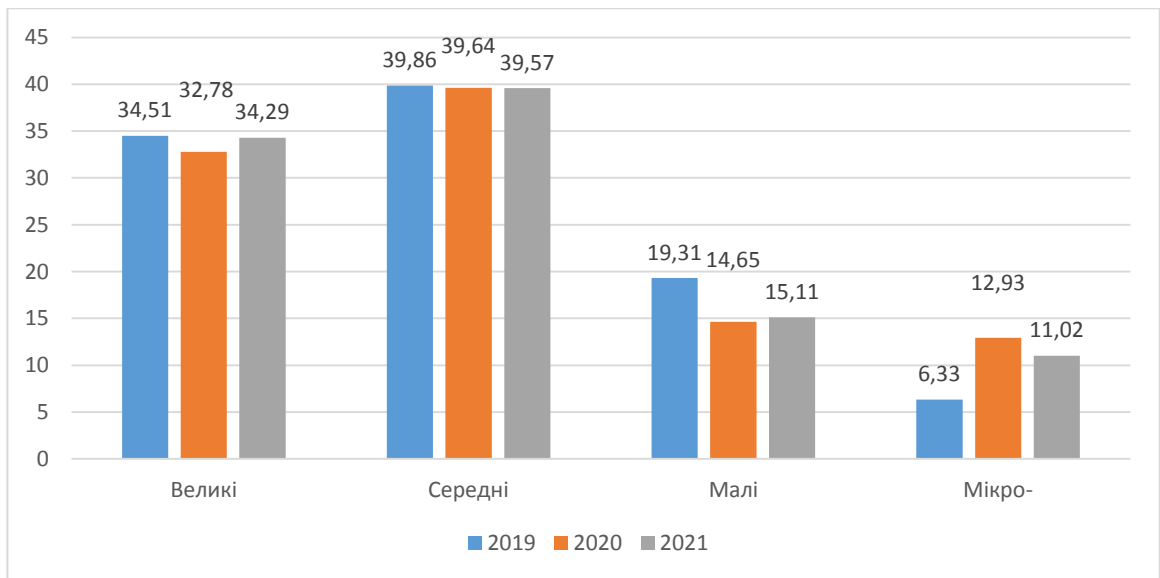

Рисунок 2.2 - Відсоток реалізованої продукції на підприємствах великого, середнього, малого та мікропідприємництва в Україні за період 2019-2021 років, тис. осіб

Джерело: сформовано автором на основі [7]

За видами діяльності основна частка підприємств належать до оптової та роздрібною торгівлі – 40% всіх підприємств, галузі інформації та комунікації – 15% всіх підприємств, галузі професійної, наукової та технічної діяльності – 7,3% всіх підприємств. Більш детальні дані представлені в табл. 3.4.

Таблиця 2.4 – Розподіл суб’єктів господарювання за видами діяльності у 2021 році.

Вид діяльності	Суб’єкт підприємництва					Відсоток від загальної кількості суб’єктів господарювання, %
	Великі	Середні	Малі (з урахуванням мікро-)	Мікро-	Усього за видами діяльності	
Усього	610	17811	1937827	1880858	70803	100
Сільське, лісове та рибне господарство	49	2095	68659	63051	121787	3,6
Промисловість	292	4925	116570	105812	56627	6,2
Будівництво	17	936	55674	50703	777419	2,9
Оптова та роздрібна торгівля	182	3392	773845	758939	94633	40

Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	27	1117	93489	89371	69775	4,8
Тимчасове розміщення та організація харчування	2	237	69536	67207	284141	3,6
Інформація та телекомунікації	9	365	283767	281881	10571	15
Фінансова та страхова діяльність	12	309	10250	9687	94342	0,5
Операції з нерухомим майном	3	331	94008	91322	143210	4,8
Професійна наукова та технічна діяльність	8	556	142646	140142	17927	7,3
Освіта	0	53	17874	17467	54153	0,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	2	836	53315	50001	34574	2,8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	5	2494	32075	29940	15829	1,8
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2	119	15708	15328	220464	0,8
Надання інших видів послуг	0	46	110411	110007	70803	11

Продовж. табл. 2.4.

Джерело: сформовано автором на основі [7]

Отже, за результатами проведеного аналізу сектору підприємництва Україні можемо визначити, що підприємства мікро-, малого та середнього підприємництва відіграють одну з вирішальних ролей в визначені подальшої

долі держави та значною мірою впливають на її економічний стан та економічну безпеку і стабільність.

Враховуючи, що проблеми та виклики з якими стикаються представники великого бізнесу і представники мікро-, малого та середнього бізнесу відрізняються значною мірою, в даній роботі ми сконцентруємо нашу увагу саме на перспективах та проблемах мікро-, малого та середнього бізнесу.

2.2 Державна підтримка мікро-, малого та середнього підприємництва в Україні

Державна підтримка в сфері розвитку ММСП в Україні вважається частиною державної соціально-економічної політики і являє собою комплекс правових, політичних, економічних, громадських, інформаційних, консультативних, освітніх, організаційних та інших заходів, що здійснюються органами державної влади України та органами місцевого самоврядування. І спрямовані на забезпечення реалізації встановлених завдань і цілей, передбачених в рамках законодавства.

В даний час Уряд України багато уваги приділяє розвитку ММСП як ринкового інституту. З огляду на важливість тієї ролі, яку відіграє малий і середній бізнес у вирішенні соціально-економічних проблем, що стоять перед країною, в даний час підтримка розвитку представленого розділу економіки розглядається як один з провідних напрямків державної політики.

Фактор державної підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу має серйозний потенціал для сприяння розвитку сектору підприємництва. Разом з тим, оцінюючи можливості формування малого та середнього бізнесу, слід також мати на увазі вплив загального бізнес-клімату в країні та величину адміністративних, економічних та організаційних бар'єрів для розвитку підприємництва. А також ефективність комплексу заходів, спрямованих на

зменшення непотрібного втручання держави в економіку.

Слід розуміти, що ефективність державної підтримки малого підприємництва безпосередньо пов'язана зі спільним значенням адміністративних, фінансових та організаційних бар'єрів для розвитку підприємництва: позитивний ефект від почергового впровадження продуманої і забезпеченої важливими фінансовими ресурсами політики допомоги малому бізнесу має можливість нівелювати негативні риси інституційного середовища, в якому працює малий бізнес. З іншого боку, вдосконалення правового регулювання та правозастосовчої практики та покращення бізнес-клімату готові сприяти розвитку малого та середнього бізнесу значно більшою мірою, ніж заходи державної політики.

Неефективні бар'єри для підприємницької діяльності, які негативно впливають на бізнес-клімат та дефекти нормативно-правового регулювання та правозастосування, крім спільного катастрофічного впливу на розвиток сектору малого підприємництва, зумовлюють наявність тіньової складової в діяльності суб'єктів ММСП.

В Україні цілями державної політики допомоги малому і середньому бізнесу на даному етапі економічного розвитку прийнято вважати:

- створення сприятливих критеріїв здійснення суб'єктами мікро-, малого та середнього підприємництва власної діяльності;
- забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів мікро-, малого та середнього підприємництва;
- збільшення загальної кількості діючих суб'єктів мікро-, малого та середнього підприємництва;
- розвиток самозайнятості населення;
- збільшення частки товарів, робіт і послуг, вироблених мікро-, малими і середніми підприємствами, у валовому внутрішньому продукті, податкових надходженнях державного та місцевого бюджету.

Чітке формулюванням цілей і завдань державної політики у цій сфері, забезпечення нормативно-правової бази та розробка продуманого плану дій

вважаються важливими, але недостатніми умовами для успіху такої політики. Не менш необхідним вважається організація виконання цих планів, поточний моніторинг їх виконання та коригування систем заходів з урахуванням оцінки їх регуляторного впливу на малий і середній бізнес та ефективності економічних витрат, пов'язаних з досягненням певних результатів. Така робота проводиться з урахуванням пріоритетів реалізації реформи підприємницького сектору, яка відбувається на даний момент в Україні.

Внесок мікро-, малих та середніх підприємств у модернізацію російської економіки сьогодні явно недостатній. Це пояснюється як загальним спадом виробництва і розривом економічних зв'язків у результаті тривалого впливу кранатинних обмежень COVID-19, так і військовою агресією з боку Росії.

Для досягнення позитивних результатів необхідно мати чітке правове регулювання з боку Уряду України, всебічну підтримку і допомогу малому і середньому бізнесу. Малий бізнес в Україні не може бути зміцнений без повної державної підтримки.

Нічого незвичайного або несподіваного в цьому бути не може: саме слабкість, невизначеність, боязкість такої підтримки (особливо якщо маються на увазі не декларації, а реальні вчинки) вважаються одним з найважливіших моментів, які не дозволяють мікро-, малому та середньому бізнесу в Україні отримати твердий ґрунт під ногами і тим самим створити важливу опору для виходу країни з затяжного економічного спаду, що її сковує.

З метою розвитку мікро-, малого та середнього підприємництва і забезпечення державної підтримки малого і середнього бізнесу Урядом України прийнято ряд спеціальних постанов та визначені основні вектори його розвитку в рамках Національної економічної стратегії до 2030 року. У цих постановах зазначається, що державна підтримка малого підприємництва вважається одним з основних напрямків реформування економіки.

Національна економічна стратегія також визначає пріоритети розвитку малого та середнього бізнесу. До них відносяться виробництво і переробка сільськогосподарської продукції, виробництво промислових товарів і товарів

народного споживання, що охоплюють продукцію, що має експортний потенціал, надання промислового, комунального та побутового обслуговування, будівництво об'єктів житлово-комунального господарства. Ці пріоритети залишаються в силі і сьогодні.[2]

Значна увага приділяється й розвитку малого та середнього підприємництва в областях України в рамках реформи децентралізації. Практично у всіх областях розроблені персональні Програми розвитку малого і середнього підприємництва, створюються спеціальні органи і фонди для підтримки малого і середнього бізнесу. Можна виділити найбільшу область України, де зосереджена майже чверть всіх малих і середніх підприємств, - Київ. Він займає перше місце, між областями держави, за існуючим малим та середнім бізнесом. [11] А це говорить про те, що Київ приділяє максимум уваги розвитку малого та середнього бізнесу.

В Україні створено існують різні організаційні фонди підтримки і захисту інтересів малих підприємств. З цією метою створені Державний Фонд підтримки малого та середнього бізнесу та Асоціація представників малого та середнього бізнесу, Асоціація власників малого та середнього бізнесу і т.д. Можна відзначити, що регулярно проводяться Всеукраїнські конференції представників малого та середнього бізнесу.

На особливу увагу заслуговує досвід фінансово-кредитної підтримки малого і середнього бізнесу з боку держави шляхом прямих гарантованих кредитів. Прямі кредити видаються малим та середнім підприємствам на конкретний термін під більш низькі відсотки, ніж ті, що діють на ринку приватного позичкового капіталу. Гарантовані кредити надають кредиторам державні гарантії, що становлять до 80% позикового капіталу.

Існують і інші форми державної підтримки: надання невеликим компаніям державного замовлення (якщо виникне така необхідність), надання спеціальних пільг підприємствам, створеним у відсталих районах з слабо розвиненою промисловістю і т. Д.

Також підтримку малому та середньому бізнесу надає велика кількість

громадських організацій. Серед них фонди і агентства, банки, кредитні страхові фірми, громадські організації, освітні структури та ін.

Крім того, з метою створення режиму максимальної прихильності для розвитку підприємництва обмежуються повноваження і функції контролюючих органів, і в першу чергу для суб'єктів малого підприємництва існує план упорядкування і полегшення процедури ліцензування видів робіт, створення процесу реєстрації підприємства, полегшення процедури подання податкової звітності та зниженні розмірів податків.

Разом з тим, якщо оцінити сьогоденну діяльність Уряду, то можна припустити що ефективність державної підтримки малого та середнього бізнесу буде все більше відчуватися і ситуація буде йти в сторону позитивного розвитку і процвітання підприємництва в нашій країні. У тому числі останнім часом можна відзначити активне ставлення органів державної влади і позитивні тенденції в підтримці і розвитку малого і середнього бізнесу.

РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

3.1 Проблеми в сфері мікро-, малого та середнього бізнесу України та шляхи їх вирішення

Незважаючи на бажання і реальні дії Уряду України на підтримку малого і середнього бізнесу, велика кількість завдань залишається незмінним. Давайте розглянемо деякі основні, значні труднощі і способи їх вирішення.

1. Недостатня фінансова ресурсна, матеріально-технічна база: Причина - створення бізнес-сектора з нуля починаючи з 1991 року; Шляхи вирішення - Пільгове кредитування та оподаткування пріоритетних сфер економіки.

2. Недосконалість законодавчої бази: причина в тому, що відсутня єдина, чітка, проста та зрозуміла законодавча база; Рішення - вдосконалення законодавства та посилення контролю за його виконанням.

3. Відсутність системи глибокого аналізу роботи підприємств: причина - неврахування результатів їх роботи, недосконала звітність; рішення - розробка методів більш досконалої діагностики діяльності підприємств.

4. Слабка логістика: причина в обмеженому доступі до високих технологій, відсутні машини та обладнання; рішення - це поширення передового досвіду країн світу у вирішенні цього питання, пільгове кредитування.

5. Низький рівень кваліфікації персоналу: причина - недоступність відповідних знань і навичок учасників бізнесу; рішення - їх навчання і соціальна диференціація.

6. Відсутність можливості випускати продукцію з тривалим виробничим циклом, що охоплює високі технології: причина - недоступність грошових можливостей для цих цілей; рішення - розвиток форм кооперації в діловому світі, створення "технополісів", пільгове кредитування, гранти, державні

госзамовлення.

7. Слабка державна підтримка: причина - бюджетні обмеження, бюрократичні бар'єри; рішення - розробка програм розвитку підприємництва.

Виходячи з аналізу проведеного в рамках даної роботи, всі перераховані вище труднощі вважаються пріоритетними в державних питаннях, адже вирішення цих проблем призведе до формування ринкових відносин і розвитку малого і середнього бізнесу. Саморозвиток малого бізнесу призведе до зміцнення середнього класу.

Вивчаючи стан розвитку малого підприємництва як інституту, висвітлюється ряд завдань, зупинимось на них теж більш детально.

В Україні можна відзначити дві групи причин, які стримують розвиток малого підприємництва. Перша - це причини загальної економічної диспозиції, властивої економічній політиці держави (унікальний для України баланс між ринковою економікою та державним регулюванням), друга - приватного, переважно організаційного характеру.

Розглянемо ті аспекти економічної політики, які є причинами виникнення першої групи.

Ключова складність в його аналізі пов'язана з тим, що на початку формування ринкових відносин в 1991 році Урядом не було чітко визначено межі державного регулювання економіки і як результат ми отримали унікальну систему державного управління економікою, яка поєднує в собі риси планової і ринкової економіки, які є протилежні одна одній.

Ринкова економіка характеризується тим, що лише невелика частина населення має великий прибуток, в той час як основна маса населення має низьку купівельну спроможність. У даній ситуації у виробника немає стимулу до виготовлення продукції, так як вона не має збуту. Це призводить до згорання виробництва. Є ще одна особливість - характер ринку безпосередньо впливає на характер капітальних вкладень. У стихійному ринку основою

грошей є спекулятивні гроші, які називаються «короткими» грошима. Вони «зроблені» в короткі терміни і мають велику рухливість. На відміну від них, наприклад, так звані «довгі» гроші вкладаються у виробництво на більш тривалий термін, і віддача від них може бути отримана не відразу.

У західних країнах при існуванні великого контрасту соціальних груп основна частина населення відноситься до середнього класу, купівельна спроможність якого забезпечує стійкий попит на більшість товарів. На даний момент середній клас в Україні майже відсутній і тому, створилося середовище, унікальне для стихійного ринку, коли основна маса населення має обмежену купівельну спроможність.

Є дві умови, які негативно впливають на купівельну спроможність населення і знижують мотивацію виробників. Суть першого полягає в тому, що зростання споживчих тарифів випереджає підвищення заробітної плати. У цих умовах попит орієнтований в основному на харчові продукти, а промислові товари залишаються незатребуваними. Друга умова пов'язана з рівнем розриву в прибутку між полярними групами населення.

Таким чином, стримуючим моментом становлення промислового підприємництва є звуження внутрішнього споживчого ринку. Це пов'язано з все більш відчутним процесом зниження спільної платоспроможності населення.

З іншого боку, в силу постійного зростання цін збільшується частка витрат на придбання продовольчих товарів, знижується попит на промислову продукцію. Присутня також тенденція постійного зростання вартості непродовольчих товарів за рахунок систематичного підвищення вартості житлово-комунальних послуг.

Немає сумніву, що в критеріях згорання внутрішнього ринку вітчизняний виробник промислової продукції зобов'язаний орієнтуватися на експорт. Але пробитися на світовий ринок зі своєю продукцією в результаті його слабкої конкурентоспроможності і перенасиченості ринку досить важко.

Це ще один негативний момент.

Третя причина скоординованої диспозиції, яка гальмує підприємництво в промисловій сфері, пов'язана з існуючою системою оподаткування. Податкова політика України носить скоріше фіскальний, ніж стимулюючий характер.

Ключові її недоліки полягають, в нестабільності системи, її часто змінюють. Кожна зміна політичного керівництва держави несе за собою зміну системи оподаткування, що створює ситуацію в якій людям надзвичайно важко розібратися в податковій системі, що негативно впливає на їх бажання займатися підприємницькою діяльністю.

Інша причина, яка негативно впливає на підприємництво, пов'язана зі криміналізацією економіки, яка стала стійкою. Суттєвою особливістю малого підприємництва продовжує залишатися його висока частка в «тіньовому» секторі економіки. За різними оцінками, вона становить приблизно чверть ВВП.

Діяльність ряду малих та середніх підприємств контролюється різними злочинними угрупованнями. І хоча існує відчуття, що ситуація змінюється на краще, сказати точно чи відбулися позитивні зміни – дуже важко. Таке середовище не можна вважати сприятливим для підприємницької діяльності. Воно змушує підприємця підлаштовуватися під ненормальну ситуацію, йти на всілякі порушення. Не випадково поява різного роду фірм, які вчать підприємців вести подвійний облік, щоб ухилятися від сплати податків, давати інші незаконні поради і консультації.

З криміналізацією економіки особливо гостро постає проблема власної безпеки підприємців. Безсумнівно, це підриває мотиваційні основи діяльності і змушує їх знаходити вихід з ситуації, що склалася. Деякі вдаються до створення особистої служби безпеки, як правило, скоростиглої і, як правило, ненадійної.

Інші намагаються «порозумітися» з кримінальним світом. До цього їх підштовхує ненадійність захисту бізнесу з боку державних і юридичних

органів, а з іншого - переконання, що захист з боку влади може приховати рівну загрозу.

Реальність останніх років показала, що нестабільність системи оподаткування, доповнена надмірною регламентацією і бюрократичним управлінням, розлогим державним апаратом, постійно сприяє практиці хабарництва і є тягарем для підприємництва.

У даній ситуації стає абсолютно незаперечним, що одним з ключових критеріїв розвитку і функціонування підприємництва є загальне вдосконалення економіко-правового середовища, викорінення негативних явищ, властивих сучасній економіці.

Труднощі у формуванні підприємництва в Україні пов'язані і з його специфічними особливостями, які полягають в тому, що сам процес формування суспільства містить в собі багатополлярний характер. Одну групу складають підприємці, які розвивають свій бізнес на загальновизнаній основі за рахунок позик, кредитів, внесків акціонерів і т. д. Їх діяльність здійснюється в рамках прийнятих законодавчих норм.

До іншої ж групи належать підприємці, чия стартова робота - це капітал, зароблений в «тіньовій» економіці. З цього середовища формуються категорії підприємців, які прагнуть в першу чергу до власного збагачення. Все це дискредитує підприємництво і створює негативний соціальний ґрунт для його ефективного функціонування.

Однією з найважливіших проблем малого і середнього бізнесу в Україні є кредитування. Кредити видаються тільки під заставу, яку не завжди мають можливість надати дрібні фірми. Спілки малого бізнесу, як і спеціальні фонди, наразі не стають гарантами за такими кредитами. Неможливість отримання кредиту виключає можливість конкуренції з іншими підприємствами.

Другою причиною, яка істотно ускладнює створення і становлення підприємництва є відсутність в політиці протекціонізму чіткої спрямованості на

підтримку певних видів діяльності. Політика підтримки підприємства «в цілому», а не базових галузей економіки, призводить до серйозних перекосів в структурі його розвитку і не гарантує найбільш позитивних результатів.

Серйозним моментом, який стримує розвиток підприємницької діяльності, є недоступність важливої достовірної інформації. Перш за все, спостерігається брак інформації, що не дає можливість здійснити поглиблений аналіз діяльності бізнес-структур. Сама звітність малого бізнесу далека від абсолютної достовірності. Вони вдаються до недостовірної інформації про власну діяльність: через бажання скоротити розмір сплачуваних податків і страху розголошення виробничої або комерційної таємниці, побоюючись збитків від витоку інформації конкурентам. Обмежена і непереконлива інформація не дає ідеальної картини підприємства, що ускладнює взаємний вибір відповідних партнерів і встановлення ефективних зв'язків між ними.

Гостра необхідність формування якісно нового інформаційного середовища продиктована не тільки внутрішніми потребами розвитку українського підприємництва, а й тим, що його недосконалість ускладнює вихід останнього на міжнародний рівень.

Ряд подій, що перешкоджають підприємницькій діяльності, пов'язаний з тим, що морально-етичні норми і правила ще не розроблені для забезпечення довірчих, партнерських справ. Поки їх немає і не сформована чітка система інформаційного забезпечення, підприємці найчастіше приходять у відносини і в обмін інформацією довіряючи тільки інтуїції.

Поряд з перерахованими вище організаційними причинами, що стримують розвиток підприємництва, слід згадати ще одну - це слабе кадрове забезпечення в сфері підприємницької праці. Основна маса діючих підприємців починали і виконують свою роботу без знань і навичок.

Проте малий та середній бізнес все-одно залишається надзвичайно важливим. Там, де розвивається малий та середній бізнес, менше бідних, ніжчі

показники смертності і формується середній клас, який є запорукою соціально стабільного і економічно розвиненого суспільства. Незважаючи на всі проблеми, властиві нинішньому період розвитку економіки малий і середній бізнес залишається головною потенціальною «точкою зростання» української економіки, звичайно, всі проблеми не можуть бути вирішені одночасно, але врегулювати їх необхідно швидко і в короткі терміни. Подолання цих проблем розкриє можливості для подальшого розвитку як малого та середнього бізнесу в країні, так і, в цілому, України.

3.2 Перспективи мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні

Основу інституційної підтримки малого та середнього підприємництва становлять методи та інструменти стимулювання, за допомогою яких суб'єкти малого та середнього підприємництва отримують у різних формах фінансову, юридичну, майнову, інформаційну, консультаційну та інші види підтримки.

Методи стимулювання сектора ММСП в Україні поділяються на дві групи:

- Прямі (адміністративні);
- Непрямі (економічні).

Зупинимось докладніше на кожній із груп і розберемо інструменти, що діють у них:

1. Прямі методи державного стимулювання характеризуються прямим безпосереднім впливом органів державної влади стимулювання ММСП. Приклади прямих методів представлені на рис. 2.3.

Рисунок 3.1 - Прямі методи державного стимулювання мікро-, малого та середнього підприємництва в Україні.

2. Непрямі методи не безпосередньо стимулюють бізнес, а створюють умови, що впливають на економічні інтереси та діяльність підприємців. Ці методи дозволяють підприємцю самостійно приймати рішення залежно від змін державою економічних умов.

Непрямі методи спрямовані на стимулювання розвитку бізнесу, створення сприятливих зовнішніх умов та інфраструктури для успішного функціонування та розвитку економічних суб'єктів.

Непрямі методи стимулювання малих та середніх підприємств можна позначити у вигляді напрямів діяльності (рис. 2.4).

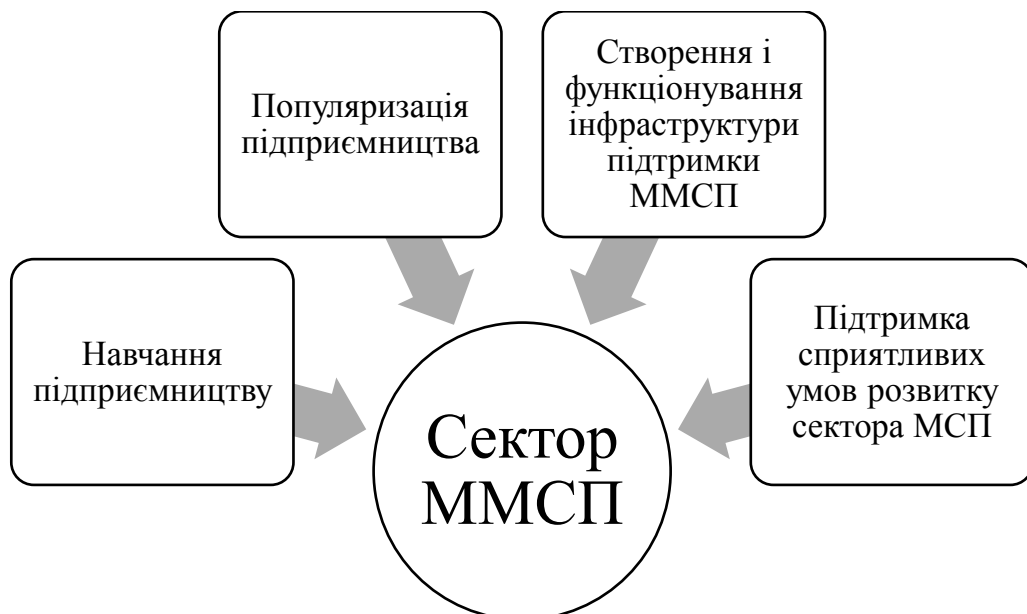

Рисунок 3.2– Напрямки непрямих методи стимулювання ММСП застосовувані в Україні

Джерело: створено автором

Непрямі методи можуть бути представлені найрізноманітнішими засобами впливу на підприємців: фінансовими, майновими, інфраструктурними і правовими (рис. 2.5).

Баланс між прямими та непрямими методами визначає економічна ситуація в країні та обрана модель економічного розвитку. Використання непрямих методів стимулювання бізнесу на даний момент є обмеженим, саме тому це і є першою перспективою розвитку мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні.

Рисунок 3.3 – Непрямі методи стимулювання ММСП в Україні

Джерело: створено автором

Пропонується надавати зазначеним суб'єктам ММСП:

1. Різні види пільгового кредитування на тривалий термін за зниженою процентною ставкою та з цільовим призначенням. Пріоритетні напрямки: інвестиційний кредит для суб'єктів ММСП, що вже діють, і пільговий кредит на відкриття суб'єкта МСП у пріоритетних галузях економіки.

Інвестиційний кредит допоможе у:

- купівлі, розробці та впровадженні нових технологій;
- будівництві, ремонті та модернізації виробництва;
- придбанні основних засобів: нерухомість, транспорт, обладнання.

2. Субсидії в розвитку бізнесу на основі.

Конкурсний відбір суб'єктів ММСП на одержання субсидій можна проводити, враховуючи специфіку організації та показників створених робочих місць та зростання виручки.

Субсидії можуть бути надані як для суб'єктів-початківців (наприклад, компенсація витрат на купівлю основних засобів, оренду приміщень), так і для більш досвідчених підприємців (наприклад, на відшкодування частини витрат, пов'язаних з організацією або розширенням виробництва на основі впровадження інновацій, компенсацію витрат на навчання працівників, компенсацію витрат на модернізацію виробництва).

3. Надання цільових грантів, а також надання субсидій, має ґрунтуватися на конкурсній основі.

Дана пропозиція дозволить змінити пропорції суб'єктів МСП (ЮЛ та ІП), а саме збільшити кількість юридичних осіб, а також дасть поштовх для розвитку пріоритетних галузей економіки.

Отже, стійкість розвитку сектору ММСП залежить від здійснюваного державою комплексу заходів. Вибір найбільш оптимальних методів та інструментів стимулювання є складним процесом і залежить від багатьох факторів:

- Від поставленої мети;

- Від сфери економічного суб'єкта (наприклад, для інноваційних компаній ІТ-сектору та агропромислового сектору необхідно застосування різних інструментів);
- Від потреб самих підприємств мікро-, малого та середнього бізнесу.

Наступною перспективою, яку варто відзначити є розвиненість ІТ-сектору України. На нашу думку автора, у сучасних реаліях саме інновації є основним джерелом економічного зростання. Проте в результаті дослідження було виявлено мінімально кількість інноваційних підприємств у структурі ММСП України та переважання підприємств торгівлі та послуг. Для вирішення цієї проблеми Уряд України вже почав створення технопарків, і висока розвиненість ІТ-сектору, при правильній і послідовній підтримці держави може дати значний поштовх для розвитку українського бізнесу.

Метою має бути створення цілої еко-системи, що дозволяє розвивати бізнес, в рамках якої присутні необхідні технології та фахівці.

У процесі дослідження також було виявлено негативну динаміку кількості юридичних осіб порівняно з індивідуальними підприємцями.

На нашу думку, зростання числа ФОП з одночасним зниженням чисельності юридичних пов'язане зі зростанням податкового та регуляторного навантаження на бізнес, незрозумілістю системи оподаткування, що ми пояснили в попередньому розділі.

Між спрощеною та загальною системами оподаткування в Україні існує великий розрив у частині податкового та адміністративного навантаження: необхідність сплати ПДВ, майнових податків, ведення повноцінного бухгалтерського обліку.

Цей фактор є стримуючим для бізнесу, який готовий і може зростати. Уряд України має всі необхідні ресурси для перегляду системи оподаткування юридичних осіб і може розробити більш чітку і зрозумілу для всіх систему оподаткування, що є ще однією перспективою українського бізнесу.

ВИСНОВОК

У даній випускній кваліфікаційній роботі представлено аналіз проблем та перспектив українського бізнесу на сучасному етапі економічного розвитку та запропоновано шляхи для вирішення виявлених проблем.

Актуальність теми даної дипломної роботи визначається цілою низкою взаємопов'язаних між собою, але все ж різних факторів. Першим фактором, що обумовлює високу актуальність даної теми є широкий впливом бізнесу на загальний стан економіки та рівень розвитку країни в цілому, та створенням позитивних передумов, наприклад, до появи та функціонування нових галузей у промисловості.

Наступним серед факторів актуальності даної роботи варто відзначити значний вплив бізнесу на економічну безпеку держави, оскільки є стратегічним сегментом економіки, гарантом стабільності в країні та одним із точних показників соціального та економічного розвитку держави.

Третім фактором актуальності даної теми є гостра необхідність реформування бізнес сектору в Україні. Враховуючи виклики з якими зіткнулася держава в результаті поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, а також військової агресії з боку Росії питання перспектив та викликів бізнесу набувають неабиякої актуальності.

І останнім, але не за важливістю, фактором, що зумовлює актуальність теми даної кваліфікаційної роботи є його місце в Національній економічній стратегії на період до 2030 року.

Найперше, що було зазначено в даній роботі, це те що в світовій академічній спільноті вже доволі тривалий час ведеться дискусія чи відрізняються поняття «бізнес» і «підприємництво» між собою, чи все ж ці поняття є тотожними за змістом та синонімами. На даний момент, нажаль, відсутня єдина, чітко визначена позиція стосовно цього питання, що навело автора на думку, що дані поняття все ж таки є поняттями тотожними, хоча і мають між собою певні відмінності.

У другому розділі роботи було проведено аналіз сучасного стану сектору підприємництва в Україні і виявлено, що:

- У 2021 році підприємства з кількістю найманих працівників менше 250 осіб (мікро- та малі підприємства) становили понад 99% всіх підприємств в економіці підприємництва
- 96% українських підприємств у секторі бізнесу – це мікропідприємства, тобто підприємства, що наймають менше десяти робітників. На додаток, 83% підприємств бізнес сектору – це індивідуальні підприємства (ФОПи).
- На частку мікро-, малих та середніх підприємств перепадає також і найбільша частина працевлаштованого населення, а саме 82% всіх працевлаштованих в Україні – працівники мікро-, малих та середніх підприємств, де 48% - мікро- та малі підприємства, 34% - працівники середніх підприємств, і лише 18% - працівники великих підприємств.
- На долю мікро-, малих та середніх підприємств в 2021 році припадало 65% загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг), з них 11% - мікропідприємства, 15% - малі підприємства, 39% - середні підприємства. Великі підприємства реалізували 34% від загального обсягу реалізованої продукції. Детальні дані представлено в табл. 2.3.
- За видами діяльності основна частка підприємств належать до оптової та роздрібної торгівлі – 40% всіх підприємств, галузі інформації та комунікації – 15% всіх підприємств, галузі професійної, наукової та технічної діяльності – 7,3% всіх підприємств. Більш детальні дані представлені в табл. 3.4.

В розділі 3 даної роботи було проаналізовано проблеми та перспективи українського бізнесу і виявлено, що незважаючи на бажання і реальні дії Уряду України на підтримку малого і середнього бізнесу, велика кількість завдань залишається незмінним, серед них:

1. Недостатня фінансова ресурсна, матеріально-технічна база:

Причина - створення бізнес-сектора з нуля починаючи з 1991 року; Шляхи вирішення - Пільгове кредитування та оподаткування пріоритетних сфер економіки.

2. Недосконалість законодавчої бази: причина в тому, що відсутня єдина, чітка, проста та зрозуміла законодавча база; Рішення - вдосконалення законодавства та посилення контролю за його виконанням.

3. Відсутність системи глибокого аналізу роботи підприємств: причина - неврахування результатів їх роботи, недосконала звітність; рішення - розробка методів більш досконалої діагностики діяльності підприємств.

4. Слабка логістика: причина в обмеженому доступі до високих технологій, відсутні машини та обладнання; рішення - це поширення передового досвіду країн світу у вирішенні цього питання, пільгове кредитування.

5. Низький рівень кваліфікації персоналу: причина - недоступність відповідних знань і навичок учасників бізнесу; рішення - їх навчання і соціальна диференціація.

6. Відсутність можливості випускати продукцію з тривалим виробничим циклом, що охоплює високі технології: причина - недоступність грошових можливостей для цих цілей; рішення - розвиток форм кооперації в діловому світі, створення "технополісів", пільгове кредитування, гранти, державні госзамовлення.

7. Слабка державна підтримка: причина - бюджетні обмеження, бюрократичні бар'єри; рішення - розробка програм розвитку підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Урядовий портал Кабінету Міністрів України. Підтримка малого і середнього підприємництва. - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva>
2. КМУ. Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179 «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року». Урядовий портал. - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>
3. ВРУ. Господарський Кодекс України. Поточна редакція від 19.08.2022. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Карпюк Г. І. Основи підприємництва: Навчальний посібник для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/2021/04/19/Osnovy%20pidpryyemnytstva.pdf>
5. ВРУ. Цивільний кодекс України. Поточна редакція від 10.10.2022 - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. ВРУ. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Поточна редакція 10.08.2022 - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
7. Держстат України. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» за 2021 рік. - Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/12/Dsvsmm_21.pdf
8. Світовий банк. What's Happening in the Missing Middle? Lessons from Financing SMEs. - Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/publication/whats-happening-in-the-missing-middle-lessons-from-financing-smes>

9. OECD. Болонська хартія про заходи щодо підтримки малого та середнього підприємництва. - Режим доступу: <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/153/153.en.pdf>
10. OECD. SME and Entrepreneurship Outlook 2021 (Аналіз розвитку МСП та підприємництва 2021). - Режим доступу: <https://www.oecd.org/industry/smes/SME-Outlook-2021-Country-profiles.pdf>
11. OECD. Збірник статистики підприємництва в Україні: 2018 - Режим доступу: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Compendium-Entreprise-Statistics-Ukraine-2018-Ukrainian.pdf>
12. Жуліна Є.Г. Економіка і соціологія праці. / Жуліна Є.Г., Іванова Н.А. // Підручник . - 2009. - Режим доступу: <http://epi.cc.ua/tsennosti-tsennostnyie-orientatsii-23334.html>
13. Derev'yanko, Y., Lukash, O., Shkarupa, O., Melnyk, V., & Simonova, M. (2020). Greening Economy vs Greening Business: Performance Indicators, Driving Factors and Trends. *International Journal of Global Environmental Issues*, 19(1/2/3), 217–230. <https://doi.org/10.1504/IJGENVI.2020.10037584>
14. Kozlov, D., Derev'yanko, Y., Piven, V., Melnyk, L., & Kubatko, O. (2021). The Financial State of Local Communities: A Comparative Research of Ukraine and the Czech Republic. *Economics and Business*, 35(1), 165–173. <https://doi.org/https://doi.org/10.2478/eb-2021-0011>
15. Derev'yanko, Y., Lukash, O., Litsman, M., & Svitlychna, A. (2020). The State and Trends of Enterprises Efficiency on the Basis of Modern Indicators. *Mechanism of Economic Regulation*, 87(1), 106–115. <https://doi.org/https://doi.org/10.21272/mer.2020.87.09>
16. Derev'yanko, Y., Lukash, O., & Kyrychenko, O. (2018). Modern Approaches to the Hysteresis Analysis in Economic Systems and EU experience. *Mechanism of Economic Regulation*, 79(1), 45–52. <https://doi.org/https://doi.org/10.21272/mer.2018.79.03>

17. Derev'yanko, Y., Lukash, O., & Marchenko, T. (2016). Companies' Innovative Development Trends in the Green Economy. *Механізм Регулювання Економіки*, 74(4), 77–85. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66416>
18. Дерев'янку, Ю. М., Мельник, Л. Г., & Лукаш, О. А. (2015). Інтрапренерство: особливості застосування у підприємницькій діяльності. *Механізм Регулювання Економіки*, 70(4), 88–96. https://mer.fem.sumdu.edu.ua/?cmd=view_article&article_id=428&issue_id=27
19. Дерев'янку, Ю. М., Мельник, Л. Г., & Кубатко, О. В. (2014). Соціальна та солідарна економіка: поняття та сутність, досвід та перспективи. *Механізм Регулювання Економіки*, 65(3), 89–98. https://mer.fem.sumdu.edu.ua/?cmd=view_article&article_id=346&issue_id=22
20. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2012. - 864 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80106>
21. Гриценко П., Коваленко Є., Вороненко В., Смакоуз А., Степаненко Є. Аналіз дефініції «зміни» як економічної категорії. *Механізм регулювання економіки*, (1 (91), 92-98. URL: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.07>
22. Динаміка цифрової трансформації соціально-економічних та екологічних систем / В. І. Вороненко та ін. // *Агросвіт*. 2022. № 15-16. С. 15-22. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89229>
23. Дяченко А. В., Карінцева О. І., Тарасенко С. В., Харченко М. О., Мазін Ю. О., Кисельова К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019-2020 рр. в Україні // *Механізм регулювання економіки*. 2021. № 3. С. 19-37. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86419>
24. Економіка енергетики : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, І. М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2015. – 378 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45315>

25. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2012. - 864 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80106>
26. Экономика развития: учебное пособие / под ред. д.-ра экон. наук, проф. Л. Г. Мельника, канд. экон. наук А. Вик. Кубатко. Суми : «Университетская книга», 2017. 352 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80184>
27. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Фалько, К. С. Практичні засади підвищення ефективності логістичної діяльності сучасного підприємства. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2021. № 3. С. 127–136. DOI: 10.21272/1817-9215.2021.3-14
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86223>
28. Карінцева О.І., Дегтярьова І. Б., Харченко М.О., Долгошеєва О. І., Кіріл'єва А. В. Залучення іноземних інвестицій як інструмент забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку країни. Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 3' 2020. С. 199-211. DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-22
https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2020/22.pdf
29. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Пономарьова, Г. С. Підвищення ефективності бізнес-процесів на виробничому підприємстві // Механізм регулювання економіки. 2020. № 4. С. 58-69.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83754>
30. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О. В., Сотник І. М., Завдов'єва Ю. М. Цифровізація економічних систем та людський капітал: підприємство, регіон, народне господарство // Механізм регулювання економіки. 2020. № 2. С. 9-28. DOI: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82236>
31. Мельник, Л., Карінцева, О., Кубатко, О., Дерев'янку, Ю., Маценко, О. (2022). Реструктуризація соціально-економічних систем як складова формування цифрової економіки в Україні у період кризи. Механізм регулювання економіки, (1-2(95-96), 7-13.

32. Мельник Л. Г., Карінцева О. І. (2021) Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83721>
33. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (Досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових революцій. Сумський державний університет, с. 180. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>
34. Мельник Л. (2021) Сучасні тренди економічного розвитку: Досвід ЄС та практика України: підручник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2021. 432 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89235>
35. Сотник І.М. (2016) Мотиваційні механізми дематеріалізаційних та енергоефективних змін національної економіки : монографія / за заг. ред. доктора екон. наук, проф. І. М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2016. – 368 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80197>
36. Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – Суми: Університетська книга, 2018. – 572 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>
37. Управління змінами : конспект лекцій / укладачі: П. В. Гриценко, Є. В. Коваленко. – Суми : Сумський державний університет, 2020. – 76 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/79584/3/Hrytsenko_Upravlinnia.pdf
38. Фундаментальні основи фазового переходу до адитивної економіки: від проривних технологій до інституційної соціологізації рішень. Розробка концепції фазового переходу до адитивної економіки : звіт про НДР (проміжний) / кер. Л. Г. Мельник. Суми : СумДУ, 2021. 78 с. № 0121U109557. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89091>
39. Disruptive technologies for green economy formation in conditions of the fourth industrial revolution: the EU experience / I. Dehtyarova etc. // Socio-economic and management concepts: collective monograph / Krupelnitska I., – etc. –

- International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2021. P. 388-392.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86986>
40. Karintseva O., Kharchenko M., Boon E.K., ...Melnyk V., Kobzar O. (2021). Environmental determinants of energy-efficient transformation of national economies for sustainable development.. J. International Journal of Global Energy Issues, 2021, 43(2-3), P. 262–274
<https://doi.org/10.1504/IJGEI.2021.115148>
41. Karintseva O. I., Yevdokymov A. V., Yevdokymova A. V., Kharchenko M. O., Dron V. V. Designing the Information Educational Environment of the Studying Course for the Educational Process Management Using Cloud Services. Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 87-97. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2020.89.07>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81759>
42. Kubatko, O. V., Chortok, Y. V., Honcharenko, O. S., Nechyporenko, R. M., & Moskalenko, I. M. (2019). Studying Features of Vehicle Type Selection by Trade and Logistics Enterprise. Mechanism of economic regulation. – 2019. – №3. – С. 73–82. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/76448>
43. Melnyk L. H., Derykolenko O. M., Mazin Yu. O., Matsenko O. I., Piven V. S. Modern Trends in the Development of Renewable Energy: the Experience of the EU and Leading Countries of the World // Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 117-133. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81810>
44. Melnyk, L., Dehtyarova, I., Karintseva, O., Kubatko, O. Information factors in economic systems and business during transition to digital economy/Selected Aspects of Digital Society Development. Monograph 45. Edited by Tetyana Nestorenko and Aleksander Ostenda, Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021. P. 173-178
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87135>
45. Melnyk, L., Matsenko, O., Dehtyarova, I. & Derykolenko, O. (2019). The formation of the digital society: social and humanitarian aspects. *Digital economy and digital society*. T. Nestorenko & M. Wierzbik-Strońska (Ed.). Katowice:

- 46.Melnyk L.G., Kubatko O. (2017) The impact of green-innovations on environmental quality and energy resource consumption. International economic relations and sustainable development : monograph / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics T. Kurbatova. – RudaŚląska :Drukarnia i Studio GraficzneOmnidiumo 272 p. ISBN 978-83-61429-11-1
- 47.Melnyk, L., Dehtyarova, I., Kubatko, O., Karintseva, O., & Derykolenko, A. (2019). Disruptive technologies for the transition of digital economies towards sustainability. Economic Annals-XXI, 179(9-10), 22-30. doi: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85476>
- 48.Melnyk L., Sommer H., Kubatko O., Rabe M., Fedyna S. (2020). The economic and social drivers of renewable energy development in OECD countries. Problems and Perspectives in Management,18(4), 37-48. doi:10.21511/ppm.18(4).2020.04 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82719>
- 49.Melnyk, L., Karintseva, O., Kubatko, O., Derev'yanko, Y., & Matsenko, O. (2022). Restructuring of socio-economic systems as a component of the formation of the digital economy in ukraine. Mechanism of an Economic Regulation, (1-2(95-96), 7-13. URL: <https://doi.org/10.32782/mer.2022.95-96.01> <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89627>
- 50.Tu, Y.-X., Kubatko, O., Karintseva, O., Piven, V. Decarbonisation drivers and climate change concerns of developed economies. International Journal of Environment and Pollution, 2022, 69(1-2), pp. 112–129
- 51.The effects of the management of natural energy resources in the European Union / V. Voronenko, B. Kovalov, D. Horobchenko, P. Hrycenko // Journal of Environmental Management and Tourism. – Craiova: ASERS Publishing, 2017. – Vol. 8, Issue Number 7(23), P. 1410-1419. Available at: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/1777>
- 52.Veklych O., Karintseva O., Yevdokymov A., Guillamon-Saorin E.(2020). Compensation mechanism for damage from ecosystem services

deterioration: Constitutive characteristic. J. International Journal of Global
Environmental Issues, 19(1-3), P. 129–142
<https://doi.org/10.1504/IJGENVI.2020.114869>